

ἀνομολογῶνται τὸν ὅλον αὐτῶν μακάριον, εἰς δὲ τοὺς προσδοκῶντας φίλον ἡ συγγενῆ ἀπεδημήσαντα νὰ προλέγωσι ταχεῖαν τὴν ἀφίξιν μὲ παντὸς εἶδους φημολογίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὔμαιος ἔτει ὁ Ὀδυσσεὺς παρατρέπει: αὐτὸν καὶ διαβεβαιοῖ ὅτι εἰδεῖ τὸν ἄνακτα αὐτοῦ εἰς Κρήτην καὶ ὅτι λίαν προσεχῶς ἔσται ἡ ἐπάνοδος αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτὸν διαρρήσην.

Μὴ μὲ γελᾶς μὲ ψέμματα καὶ μὴ μὲ καλοπιάνης, γι' αὐτὸ δὲν θὰ σὲ στοχασθῶ, οὐδὲ θὰ σὲ φιλέψω ἀλλὰ φοιοῦμαι τὸν θεό σπου φυλάει τοὺς ξέρους.

Οτε μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Τηλεμάχου ὁ Εὔμαιος συνιστᾷ τὸν Ὀδυσσέα πρὸς αὐτὸν καὶ λέγων ὅτι εἴναι ἵκέτης αὐτοῦ ἔξαιτεῖται τὴν προστασίαν του, ὁ Τηλέμαχος διμολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ καὶ διστάζει νὰ τὸν παραλάβῃ εἰς τὰ βασιλικὰ μέγαρα, ἐπειδὴ φοβεῖται μῆπως ὁ ἔνος προσελθήσῃ ὑπὸ τῶν ὑπερφιάλων μηνηστήρων χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ προστατεύῃ αὐτὸν. Ἡ σκηνὴ αὕτη εἰσάγεται καταλλήλως ἵνα ἡ μὲν αὐθαιρεσία τῶν μηνηστήρων παρασταθῇ ἐναργής, ἡ δὲ θέσις τοῦ Τηλεμάχου ἐπισφαλής καὶ ἀξία πάσσης συνθρόμησ καὶ ἐπικουρίας. Διότι ἡ κατὰ τοῦ ἔνου προσδολὴ ἐν τῷ πατρόφῳ οἴκῳ θὰ ἥτο ἀτομικὴν αὐτοῦ ὄντεδος καὶ στύγμα ἀνεξῆτον εἰς τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ.

Ἄλλα πάντα ταῦτα τὴν τοιαύτην σκηνὴν ἦν εἰσάγει ὁ Ὁμηρος προσδεπομένην ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου, ἀπαντῶμεν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ εἰκονικώτατα ἐκτυλισσομένην. Ο Κτησιπόπος εἰς τῶν μηνηστήρων ἀψηφῶν τὰς διαμητρίας τοῦ Τηλεμάχου καὶ περιφρονῶν τὴν κυριότητα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πατρόφου οἴκου ἀρπάζει: βρέσ πόδα καὶ σῆπτει αὐτὸν ἐναντίον τοῦ Τηλεμάχου, ὡς φλικὸν δῆθεν δῶρον.

Ἡ ἴδιότης τῆς φιλοξενίας ἐθεωρεῖτο πλεονέκτημα ἀξίον λόγου. Διὰ τοῦτο ἡ Πηγελόπη εἰσάγεται ἐπαινοῦσα τὸν σύζυγον αὐτῆς ἐνώπιον αὐτοῦ τούτου λέγουσα ὅτι ἥτο πάνυ φιλόξενος καὶ περιεποιεῖτο τοὺς ἔνους. Καθὼς δὲ καὶ σήμερον τὸ αἰτηματικό τοῦ οἴκου καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας ἐκδηλοῦται ζωηρὸν πρὸς τοὺς δυστυχεῖς καὶ καταδιωκομένους καὶ τῆς προστασίας ἡ ὑποχρέωσις ἐπιβάλλεται ἐν λελογισμένῳ μέτρῳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ὁμηρικῇ ἐποχῇ ἀνακηρύγγεται ἱερὰ ἡ ὑποχρέωσις αὕτη καὶ ὁ πρόσφυτος εὑρίσκει ἀνοικτοὺς τοὺς κέλπους ἔκεινον, πρὸς δὲν καταφεύγει. Καθ' ἣν στιγμὴν ἥτοι μάζετο ὁ Τηλέμαχος νὰ ἀποπλεύῃ ἐκ τῆς Πύλου, Θεοκλύμενός τις περιδεῆς ἐμφανίζεται πρὸς αὐτὸν καὶ ἔξαιτεῖται τὴν προστασίαν του, διότι φονεύτας ἐν Ἀργείοις χυρὸν αὐτοῦ ἀντίπαλον, καταδιωκέμενος αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ ὄστηριαν. Ο Τηλέμαχος ἀνάδεχεται μετὰ προθυμίας νὰ διασώσῃ τὸν πρόσφυγα καίπερ φονέα, ὑπισχνούμενος νὰ φιλοδωρήσῃ καὶ περιποιηθῇ αὐτὸν ἐν Ἰδάκῃ. Συνίθεια ἦτις ἀνάγεται εἰς τῆς φιλοξενίας τὸν κύκλον καὶ ἡς σήμερον μεγάλην ποιοῦμενα χρῆσιν ἐν ταῖς φιλικαῖς ἡμῶν ὄρκωμασίαις, εἰναι ἔκεινη καθ' ἣν τὴν τράπεζαν ἡ τὸν ἄρτον, ὃν συνεφάγομεν μετά τίνος ἐπιμαρτυρούμενα πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων. Οὕτω καὶ παρ' Ομήρῳ εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἑαυτῷ δια Ε. τῆς Ὀδυσσείας τὸν Ὀδυσσέα ἐπικαλούμενογ τὴν ξενίαν τράπεζαν ὅτι λέγει τὴν ἀλή-

θειαν. Τὸν αὐτὸν ὅρκον ποιεῖται καὶ ὁ Θεοκλύμενος ὃν δὲ Τηλέμαχος ἔσωσεν ἐκ Πύλου, ἐνώπιον τῆς Πηγελόπης ἵνα πιστευθῇ ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν.

Διὰ τῶν Ὁμηρικῶν λοιπὸν ἐπῶν κατέστη ἡ φιλοξενία γνωρισμα ἰδιάζον τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ καὶ τοιοῦτον οἰον παρίσταται ἐν τῷ γεωργικῷ καὶ ποιμενικῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, ἡτοι ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ

Καθηγητής ἐν τῷ Ἀθερωφείῳ Γυμνασίῳ.

Η ΓΕΝΕΙΑΣ ΕΝ ΤΗΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΓΕΝΕΙΑΣ καλεῖται τὸ εἰς τὸ ἀρρέν ἀνθρώπινον γένος ἴδιάζον τρίχωμα κατὰ τὸν πάγωνα, τὰς παρειάς καὶ τὸ πρόσθιον τοῦ λαμποῦ μέρος, ἡ ἐκφυσίς τῆς ὁποίας συνήθως ἀρχεται ἐν τῇ ἡση, ἐκφυσομένων πρῶτον ὑπὲρ τὸ ἄνω χείλος τῶν τριχῶν τοῦ μύστακος καὶ εἴτε περὶ τὴν ὑπήνην, ὅποτε καὶ ὁ ἄρτι γενειάσκων «ποώτου ὑπνού» καλεῖται, ὡς παρ' Ομήρῳ καὶ ὁ 'Ἐρμῆς

«....νενήγι ἀνδρὶ ἐοικὼς

πρῶτου ὑπνού», τοῦπερ χαριεστάτη ἡση»

(Ὀδύσ. Κ. 278,279. πρβλ' Ιλιάδ. Ω. 348)

ἢ πλήρης δὲ ἀνάπτυξις τῆς γενειάδος ἀποτελεῖ οὐτιώδην ἔνδειξιν τῆς ὡριμότητος τοῦ φέροντος ὡς ἀνδρός, οὐτινος χρονισμένει καὶ ὡς ἔξωτερικὸν γνώρισμα δὲ οὐ δικρίνεται ἀπὸ τὰς γυναικαῖς διὸ καὶ φιλόστροφός τις ἐφωτηθεῖς, διατετρέψει γενειάδα, ἀπήντησεν, ἵνα, διάκοις θωπέω ταύτην, αἰσθάνωμαι, ὅτι εἴμαι ἄντρος καὶ οὐχὶ γυνής ἐν τούτοις καὶ παρὰ ταῖς γυναιξὶν ἐκφέσται γένειον ὑποτυπώδες, ὅπερ ἔστιν ὅτε λαμβάνει καὶ παρ' αὐταῖς σεβαστὰς διατάσσεις.

Ἀνέκαθεν ἡ γενειάς ἐθεωρεῖτο ὡς κόσμημα τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς Ομηρικῆς ἐποχῆς ἀπετελεῖ τὸν εὐγενέστατον στολισμὸν τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, ὃ δὲ πυκνή, ἡ το σημεῖον εὐηνορίας καὶ ἀνδρείατος οὐτώ πολλοὶ τῶν ἡρώων παρίστανται παρ' Ομήρῳ γενειάται, ὡς ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Αἴας, ὁ Μενέλαος καὶ ἄλλοι: ὃ δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς προστλαμβάνει τύπου τελέσιον καὶ ὡριμότατου ἀνδρὸς διὰ τῆς χρωτῆς ρέβου τῆς Αθηνᾶς:

«Ἄψ δὲ μελαγχροίη γένετο· γναθοὶ δὲ τάνυσθεν κυάνεισι δὲ ἐγένοντο γενειάδες ἀμφὶ γένειον».

(Ὀδύσ. Π. 175-176)

διὸ καὶ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ Ἑλληνες περιεποιοῦντο καὶ ἐκαλλώπιζον τὴν γενειάδα διὰ μύρων καὶ βαφῶν καὶ δι' ἀποκρῆς τῶν ἀτάκτως φυμένων τριχῶν

καὶ ἀπετέλει αὕτη ἀντικείμενον σεβασμοῦ, ὡς βλέπομεν τὸν Ἀχιλλέα οἰκτείροντα τὸν Πράμον, ὅτις ἔθρήνει ἐπὶ τῷ θαυμάτῳ τοῦ Ἐκτορος καὶ ἔξειπτάρει αὐτὸν

«αὗτι κ' ἀπὸ θρόνου ὥρτο, γέροντα δὲ χειρὸς ἀνίστη οἰκτείρων πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον»
(Ιλιάδ. Ω. 515-516).

συνάγομεν δὲ τὸν πρὸς τὴν γενειάδα σεβασμὸν καὶ ἐκ τῆς φράσεως «γενείου ἀπτομαῖ» δηλούστης, λαμβάνω τινὰ τοῦ γενείου εἰς ἔνδειξιν θωπείας ἢ παρακλήσεως, ὡς ὅταν δὲ Δόλων προσπαθεῖ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὄργην τοῦ Διομήδους:

«Ἡ, καὶ ὁ μὲν μιν ἔμελε γενείου χειρὶ παχεῖν
ἀψάμενος λίστεσθαι».

(Ιλιάδ. Κ. 454-455. πρβλ. Οδ. Τ. 473)

ἀφοῦ δὲ καὶ τύπος ὄρους ὑπῆρχε «πρὸς γενεῖον» (Σοφ. Ἔλέντρα 1208), ἐνῷ τούναντίον πᾶσα προσβολὴ κατὰ τῆς γενειάδος ἔθεωρετο ὡς ὕδρις καὶ ἡ ἀποκοπὴ αὐτῆς ἐπεδάλλετο ὡς καταισχύνη. Ἀποχρώντως δείκνυται ὁ πρὸς τὴν γενειάδα σεβασμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν φιλοσόφων αὐτῶν, ὃν ἴδιον γνώρισμα τὴν «πώγωνα βαθὺς καθειμένος» (Λικ. Ἀλ. 11), δὲ Πέρσιος ὄνομαζει τὸν «ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατον» Σωκράτην *magister barbatum* (Sat. iv. 1). εἶχον δὲ σχηματίση καὶ ιδίας λέξεις οἱ Ἑλληνες, ὡς τὰς πωγωνοτροφία (Πλούτ. Ἡθ. 230-252) καὶ ρῆμα γενειάζω τ. ἐ. ἀποκτῶ γένειον, ὡς ἡ Εύρυνόμη πρὸς τὴν Πηγελόπην:

«ἡδὴ μὲν γάρ τοι παῖς τηλίκος, ὃν σὺ μάλιστα
ἥρι ἀθανάτουσι γενείσταντα ιδέσθαι.»

(Οδυσ. Σ. 175-176 καὶ ἀλλαχοῦ 267-269)

γενειάτης δὲ ἐκαλεῖτο ὁ ἔχων γένεια, ὅπερ πολλάκις καὶ ἐπὶ ζώων (ὡς παρὰ Θεοκρ. 17,33), ἔξ οὐ καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον ἐκεῖνο δηλωτικὸν μεγίστης ισχυότητος τῶν θυμάτων

«τὰ γὰρ παρόντα δύματα οὐδὲν ἄλλο πλὴν
γένειον ἐστι καὶ κέρατα»

(Ορνιθ. 901-902)

ἴστιν μὲ τὸ παρ' ἡμῖν «πετσὶ καὶ κόκκαλα». Οἱ δὲ Κωμικοὶ ἐπέρρηψαν κατὰ τῶν Κυνικῶν φιλοσόφων καὶ τὸ ἐπίθετον «γενειοσύλλεκταδῆς», διότι διὰ τῆς χειρὸς οὗτοι συνέλεγον ἵτοι ἐχάιδευσι τὰ γένεια αὐτῶν. (Αθ. 4,157).

Αἱ κατὰ διαφόρους καριόντις καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἐπικρατήσασι συνήθειαι ὡς πρὸς τὴν πωγωνοτροφίαν ὑπῆρχαν ποικίλαι. Κατὰ τὸν Χρύσιππον παρ' Ἀθηναῖοι οἱ Ἑλληνες δὲν ἔκειρον τὸν πωγωνα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· ὃ αὐτὸς δὲ ἀναφέρει ὅτι, ὃ πρώτος πρροτειράμενος τὸ γένειον, ἔσχε διὰ παντὸς τὸ προσωνύμιον «κόρσης» (ΙΓ'. 565). φαίνεται δὲ ὅμως ὅτι, ὡς παναρχαία παρ', Ἐλληστιν ἦν ἡ συνήθεια τοῦ πωγωνοφορεῖν, οὔτω παναρχαία ἦν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ἡ συνήθεια τοῦ ἔμράσθαι, ἣν καὶ δὲ Μέγας Ἀλέξανδρος, κατὰ τὰς ἐκστρατείας αὐτοῦ εἰσή-

γαγενεῖς τὸν στρατόν, ὅπως μὴ παρέχωσι λαβῆν τις τοὺς πολεμίους οἱ στρατιῶται κατὰ τὰς μάχας, ὡς ἀναφέρει δὲ Πλούταρχος (Θησ. 5) λέγων «ἀπεκείροντο, ὅπως μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις» καὶ ἀλλαχοῦ «ἐπρόσταξε τοῖς στρατηγοῖς ἔμρειν τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, ὡς λαβῆν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις οὐταν προχειροστάτην» μετὰ δὲ τὴν εἰς Ἐλλάδα ἐπιστροφὴν τῶν Μακεδονιῶν στρατευμάτων εἰσπήθη ἡ συνήθεια τοῦ ἔμράσθαι καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἐλλησιν, ἡτις ἐπεκράτησε μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐλληνορωμαίων Αὐτοκρατόρων. Ἐν τούτοις ἐν Αστυρίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους ἡδη τοῦ Σαρδαναπάλου ἐσυνείθετο ἡ πλατεῖα πλήρης γενειάς, ἐν δὲ τῇ Αιγύπτῳ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται ὑπάρχουσα ἡ συνήθεια, ἵνα ὑπὸ τὸν πώγωνα ἀφίνωσι σφινοειδὲς στενὸν γένειον.

Καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις διαφόροις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπεκράτησαν συνήθειαι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔθεωρετο καὶ παρ' αὐτοῖς κόρμημα ἡ γενειάς, τὸν μετ' ἐπιμελείας περιεποιοῦντο, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ συγχρωτισμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων παραλαμβάνουσι τὸ ἔθος τοῦ κείρειν τὸ γένειον, τὴν δὲ συνήθειαν τοῦ καθ' ἐκάστην ἔμράσθαι εἰσήγαγε παρ' αὐτοῖς Σκυτίων ὁ Ἀφρικανός μόνον οἱ νέοι ἀπειχον τοῦ ἔμράσθαι πρὸ τοῦ 21 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν, καθ' ὃ ἔτος ἐτέλεστο «τὸ πρώτον ἔμρισμα τοῦ γενείου», ἡ δὲ ἡμέρα αὕτη ἐλάμβανε πανηγυρικὸν χαρακτήρα παρὰ τοῖς εὐγενεστέροις καὶ πλουσιωτέροις, οἵτινες καὶ θυσίας ἐτέλουν καὶ ἐστιάσεις καὶ συγχαροτίκας ἐλάμβανον προστρίτεις καὶ ἐπισκέψεις ἀντῆλλασσον μετὰ τῶν φίλων, τὰς δὲ ἀπαρχὰς ταύτας τῆς γενειάδος περικλείοντες ἐντὸς ἀργυρᾶς πυξίδος ὀφίερουν τοῖς θεοῖς. Τὴν συνήθειαν τοῦ πωγωνοφορεῖν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις συναντῶμεν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ μέχρι τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, ἀπό τοῦ ὄποιον ἡρχισταν καὶ πάλιν νὰ ἔμρωνται καὶ τοσούτον σταθερὰ ἦτο ἡ συνήθεια αὕτη ὥστε, ὅτε Ιουλιανὸς ὁ παραβάτης ἦθελησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πωγωνοτροφίαν, ἀπέτυχε καὶ ἐπεκράτησε τὸ ἔμρισμα μέχρι τοῦ Ἐρακλείου, ἐπὶ τοῦ ὄποιον πάλιν ἡρξατο ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν γενειάδα. Καθ' ἔλον δὲ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ἦτοι ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι Ἐρακλείου παρὰ τοῖς Ἐλλησι μόνον οἱ φιλόσοφοι εἴχοντο ἐρήμωμένως τῆς γενειάδος, ἀφ' ἣς οὐδὲν ἵσχυσεν ἵνα ἀποχωρισθῶσι καὶ δι' ἣς συνεδόντο, οὐτοὶς εἰπεῖν, στενῶς πρὸς τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν συναδέλφους, «καίτοι παρὰ πολλοῖς τῶν νεωτέρων τούτων φιλοσόφων οὐδὲν ἄλλο κοινὸν ὑπῆρχε πρὸς τοὺς ἀρχαίους. πλὴν τῆς γενειάδος, εἰς ἣν καὶ πειρωρίζετο ὀδόκληρος αὐτῶν ἡ σοφία, διὸ καὶ χλευαστικῶς ἐκαλούντο οἱ τοιοῦται. «ἐκ πωγώνων σοφοί», προηλθε δὲ καὶ ἡ παροιμιώδης ἐκφραστις «πωγωνοτροφία φιλόσοφου οὐ ποιεῖ».

«Αλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀπέθησαν αἱ περὶ τῆς πολυπάθους γενειάδος ἀποφάσεις, ἀλλοτε ἀπολαμβανούστης ὑπολήψεως καὶ ἀλλοτε καταδικα-

ζομένης εις ἔξαφάνιται· ἐπὶ τέλους δὲ καὶ ἐδιχοτομήθη ὑπὸ τῶν Φραγκῶν, οἵτινες ἔξυριζον τὸ μέσον αὐτῆς περὶ τὴν ὑπήνην, αφίνοντες ἑκατόρωθεν παρὰ τοὺς γυάλους ἐν εἰδεὶ θυσάνων παραγναθίδας, τὰς κοινῶς καλουμένας φαβορίτας, ἥπατάν δὲ τὴν συμπλειαν αὐτῶν συνεκέντρωσαν πρὸς τοὺς μακροὺς καὶ δασεῖς μύστακας, οἵτινες καὶ τελείως ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τοῦ προσώπου κατὰ τὴν ἐποχὴν Καρόλου τοῦ Μεγαλού ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου αἰώνος ἤρξατο νέαν αὐτῆς ἡγέρθη σταυροφορία οὐ μόνιν ἐν Γαλλίᾳ ἀλλὰ καὶ Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Ρωσίᾳ Πέτρος ὁ Μέγας, ἀρχόμενος τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους του, διέταξε τὴν αποτομὴν τῆς γενειᾶς, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ ἐγχειρήματος καὶ εἰς τὴν βίᾳ προσέφυγεν καὶ φόρον ἐπέβαλε βαρὺν κατὰ τοῦ γενείου. Περὶ δὲ τοὺς χρόνους τούτους καθίερωσε τὴν πωγωνοτροφίαν καὶ ὁ Μωαμεθανισμός, οὗ οἱ ὄπαδοι μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας διετήρησαν τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν οἱ εὐλαβέστεροι τῶν Μωαμεθανῶν πολὺν φέρουσι σέβας πρὸς τὴν γενειᾶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε πολλοὶ τῶν πωγωνοφορούντων λογαρρῶν τοῦ Γένους ἐκπατρισθέντες κατέφυγον εἰς τὸ φιλόξενον τῆς Δύσεως ἔδαφος, μετέδωκαν εἰς τοὺς Δυτικοὺς καὶ αὐθίς τὸν πόθον τῆς πωγωνοτροφίας, αὐτὸς δὲ ὁ πολὺς Μητροπολίτης Νικαίας Βισσαρίων, ὃστις μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον (1438,) μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπογνούς κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν γενόμενος καρδιναλιος καὶ ἐπίσκοπος Τοσκούλων, διετήρησε πλήρη τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν γενειᾶν κατὰ τὴν ἀπαρέγκλιτον συνήθειαν τῶν ἐν Ἀνατολῇ Κληρικῶν, παρὰ τὰς διατάξεις καὶ ἀποφάσεις τῆς ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Δεκάτου κατὰ το 1703 συνελθούστης ἐν Γεράνῃ Συνόδου, ἡτις ἐπέβαλε τὸ ἔνυρισμα τῆς γενειᾶς εἴς τε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς τῆς Δύσεως, ἔξαιρεθέντων μόνον μοναχικῶν τινων ταγμάτων. Τὸν Βισσαρίωνα τοῦτον ἤρξαντο μιμηθεῖαι καὶ ἔτεροι Κληρικοὶ τῆς Δύσεως καὶ αὐτὸς ἦτι ὁ Πάπας Ιούλιος Β'. (1503). Κατ' αὐτὴν περίπου τὴν ἐποχὴν ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α'. (1521) παρὰ ὅλην τὴν ἀντενέργειαν τῶν Κληρικῶν ὑπερισχυσαν οἱ φιλογένειοι ἐν Γαλλίᾳ μέχρι Λουδοβίκου ΙΓ'. ὅπότε ἤρξατο νέαν αὐτῆς διατάξεις τῆς γενειᾶς καὶ τοῦ μύστακος, ἡ «κόνις τοῦ ταμβάκου» ὡς ἐκ τῆς κοινοτάτης, ἵνα μὴ εἴπω καὶ ἀδούς, χρήσεως τῆς δόπιας ἡναγκασθησαν οἱ ταμβάκια τε εξ αἰσχύνης ταχαριότητος νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτῶν καὶ γένειον καὶ μύστακα, καὶ μόλις ἐπ' ἐσχάτων, περιωρισθείσης τῆς κακῆς ταύτης συνήθειας, ἐπανέκτησεν ἡ γενειᾶς τὴν ἀρχαῖαν αὐτῆς δημοτικότητα

καὶ ὑπόληψιν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ αὐτένανθειαν καὶ πληθυνόντες πέραν τῶν ὅρων τῆς καλαισθησίας καὶ τῆς ιδιοτροπίας τῶν γενειώντων.

Προκειμένου ἡδη περὶ τῶν Κληρικῶν τῆς ἡμετέρας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὗτοι δείποτε ἐπωγωνοτρόφουν, παραλαβόντες τὸ ἔθος τοῦτο παρὰ τῶν ἀπὸ τῆς οἰκουγενείας Ἀραράτιον, πρὸς οὓς ἐδόθη πρὸς τοῦτο ἐντολὴ διὰ τοῦ Μωϋσέως: «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν» λέγων· εἴπον τοῖς ιερεῦσι τοῖς νιοῖς Ἀραράτιον καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ἐν ταῖς ψυχαῖς οὐ μισθύσονται ἐν τῷ ἔθνει αὐτῶν,.... καὶ τὴν ὄψιν τοῦ πώγωνος οὐ ξυρίσου· ταὶ καὶ ἐπὶ τὰς σάρκας αὐτῶν οὐ κατατεμοῦσιν ἐντομῆδας» (Δευτ. κεφ. ΚΑ'. στιχ. 1-5), καὶ ἀλλαχοῦ, «οὐ ποιήσετε σισόνι ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, οὐδὲ φθερεῖτε τὴν ὄψιν τοῦ πώγωνος ὑμῶν» (ἔθ. ἀν. κεφ. ΙΘ', στιχ. 26). Οὕτω δὲ ὁ θεὸς οὐ μόνον ἐντέλεσται τοῖς ιερεῦσι τὴν πωγωνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ Αὔτος· «ώς παλαιὸς ἡμερῶν» ἀποκαλύπτεται γενειῶν τῷ προφήτῃ Δανιήλ· οὕτω δὲ καὶ διαζωγραφεῖται, ὡς καὶ ὁ Μονογενῆς Υἱός καὶ Λόγος Αὔτοῦ κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν καὶ ἀνατροφὴν Αὔτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καθ' ἡ ἀρχαιοτάτων γυναρίζομεν περιγραφῶν καὶ εἰκόνων, ἐν αἷς καὶ Πατριάρχαι καὶ Προφῆται καὶ Απόστολοι μετὰ γενειᾶς ἔξεπονται διὰ καὶ ὁ 96ος κανὼν τῆς Αγίας Εκκλησίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπαγορεύει τὸν τοιωτον διὰ ξυρίσματος καλλωπισμὸν τοῦ προσώπου «πρὸς τὸ ἀφέντας τὴν ἐν τῆς ὄψης ἀπάτην καὶ ματαίότητα, πρὸς τὴν ἀνάλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν μετάγενις διπνεκτῶς· καὶ ἐν φᾶσι ἀγνῆν ἔχειν ἀναστροφήν, καὶ Θεῷ πλησίαζεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διὰ τῆς ἐν βίᾳ καθάρσεως, καὶ τὸν ἔνδον ἢ τὸν ἔξω ἄρθρωπον μᾶλλον κορμεῖν ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις ἥθεσιν»· ὃν κανόνα σχολιάζων ὁ Ζωναράς ἐπάγει, «τοῦτο δὲ οὐκ ἐκ μόνου τοῦ μὴ κείμεν τῆς κόμης τὸ περιττὸν σφίσιον ἐπιτετένεται, ἀλλὰ τρόπος τὸ μὴ σίδηρος ἀραβαίεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν». Εντεῦθεν καὶ οὐ σμικρὸς συνήθησις ἀγνῶν μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς Ανατολῆς, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ ιεροῦ Φωτίου ἔξαιρουμένου, καὶ τῶν κληρικῶν τῆς Δύσεως, οἵτινες ἐν ὧ εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἀλλοτε ἐτρεφον γενειᾶδα καὶ ἀλλοτε ἔξυριζον ταύτην, ἀπὸ τῆς ἐν Γεράνῃ Συνόδου ἀμειλίκτως ἔξεστρατεύσαν κατὰ τῆς γενειᾶς, μὴ λαμβάνοντες ύπερ· ὅψει, ὅτι καὶ εἰς ἀρχαιοτάτους ναοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐν αὐτῷ τῷ περιωνύμῳ τῆς Βενετίας ναῷ τοῦ Αγίου Μάρκου πωγωνοφορούντες φέρονται ἐν εἰκόσι καὶ ὡροῦ Ιερός Αμερόστιος καὶ ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Διάδοχος καὶ ὁ πατήρ Βενεδίκτος, ὁ θρυτῆς τοῦ κατ' αὐτὸν τάγματος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι σεβάστιμοι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας αὖθρες· καίτοι δὲ Γρηγόριος ὁ Ἐδδομός καὶ βίᾳ ἐπήγαγεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς τῆς Δύσεως, ἵνα ξυρίζωσι τὸ γένειον, ἐν τούτοις δὲν ἔλειψαν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ Πάπαι πωγωνάτοις ὡς ὁ Γελάσιος ὁ Δεύτερος τις Πέτρος,

περὶ οὐ Μελέτιος ὁ 'Ομολογητής εἰς τὸ περὶ ἀξύμων σύγ-
γραμμα αὐτοῦ (ὑπόθ. Z') λέγει, ὅτι ἔνεκα κακῆς καὶ
αἰσχρῆς διαγωγῆς ἐξυρίσθη πρὸς καταισχύνην τὸ ἥματι
τῆς γενειάδος αὐτοῦ. 'Ομολογητέον ἐν τούτοις, ὅτι καὶ ἐν
τοῖς παρ' ἡμῖν κληρικοῖς εἰσὶν, οἵτινες παρ' ὅλας τὰς μη-
μονευθεῖσας κανονικὰς καὶ 'Ἀποστολικὰς διατάξεις (ἴδε
καὶ 'Ἀποστ. διαταγῆς βιβλ. α'. κεφ. γ'.) ἀπέχουνται μὲν
τοῦ ἔντρου, ἀλλ' ὅμως ἀραβιβάζοντι τὸν σίδηρον εἰς τὴν
κεφαλήν, χρώμενοι τὴν φαλλίδιν καὶ κείροντες κόρην καὶ
γένειον πολλάκις ἐν χρῷ, ἵνα, ὡς λέγει καὶ ὁ Ζωναράς
«δοκεῖν ἀρτεῖ τὸν ἰουλὸν φύεσθαι καὶ τοὺς εἰς ἄνδρας ἡδη
τελέσαντας, νεανίσκοις ἐσικέναι πρώτοις ὑπνήταις... καὶ
οἱ μὲν οὖν τῆς Συνόδου (στ'. οἰκουμεν.) Πατέρες, τοὺς
ποιοῦντας ἐπιτιμῶσι πατριῶς καὶ ἀφορισμῷ ὑποβάλλου-
σιν· οἱ δὲ νῦν Πατέρες, τοὺς τ' ἀπηριθμημένα ποιοῦντας
περὶ τὴν κόρην τε καὶ τὸν πώγωνα, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀσχη-
μοῦντας καὶ οὕτως εἰσισόντας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, οὐ μό-
νον ἀνεπιτιμήτως ἔστιν, ἀλλὰ καὶ εὐλογοῦσι καὶ τῶν
ἀγιασμάτων αὐτοῖς, βασιεῖ τῆς ἀποπίας, μεταδιδόσαι καὶ
ὅ καλύνων ταῦτα οὐδεὶς οὐ Πατριάρχης, οὐκ ἀλλοὶ Ἀρ-
χιερεῖς, οὐ μοναχοί, οἵς ὡς πατράσι ξρώνται πνευματι-
κοῖς οἱ οὕτω ἀσχημονοῦντες.»

Κ. Π.γ.ν.ε.

ΩΔΗ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΗΙ, ΙΕΡΑΙ, ΜΝΗΜΗΙ,

ΤΩΝ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Δέν ἀπέκαμεν ἀκόμη
Σφάζουσα καὶ πυρπολοῦσα
Τοῦ θηρός ἢ λάθρος χειρό!
Καὶ δὲν ἐνεπλασθόν ἔτι
'Απὸ θύματα ἀθάνα
Ἡ ἀκόρεστος γαστήρ!

'Εκ τῆς τρώγλης των ὀπόταν
Οἱ Βουλγαρικοὶ οἱ λύκοι
Ἐθόρον αἷμοχρασίες.
Τῆς Μακεδονίδος χώρας
Καὶ οἱ λύκοι καὶ οἱ θῶνες
Ἐφυγον περιδεεῖς!

Κ' ἐξηπλώθη, κ' ἐξηπλώθη
Αἰμοδόρον το θηρίον
Ἄνα δάσον καὶ βούνα,
Καὶ ἱκούσθη τῶν μυτέρων
Καὶ παρθένων Ἐλληνίδων
Ἡ κραυγὴν ἢ γοερά!

Οὐχὶ ἔνα πλὴν μυρίους
Εἰς τὰ θύματα θανάτους
Διδουν οἱ αἷμοδιψεῖς!
Καὶ τὰ θύματά των εἶναι
Νέοι, γέροντες καὶ βρέφη,
Καὶ γυναικες ἀσθενεῖς!

Εἰς τοὺς τάφους τὰ δότεά
Τῶν σκληρῶν τῆς Ἰσπανίας
Τεροεξεταστῶν,
Τῶν Παπῶν, τῶν Γενιτσάρων,
Ίσδουτῶν καὶ ἄλλων
Ἐστεμμένων κεφαλῶν—

'Ανεσκιρίσαν ἀθρόα
"Αμα ὡς ἔκει ἦκούσθη
Εἰδησις χαροποιά:
Εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰώνα,
Τὰ βασανιστήρια τῶν,
Εἶναι πάλιν ἐνεργά!

Καὶ ἡ Χριστιανομάχος
Γηραιὰ ἀλώπηξ βλέπει
Μὲ ἀνέκθραστον χαράν,
Πῶς τὸ αἷμα τῶν ἀπίστων
Τῆς σημαίας τῆς προοδίει
Εἰς τὸ χῶμα τὴν χοριά!

Καὶ ή ἀπλοστος ή "Αρκτος,
Τύποκριτοια πανοῦργος,
Τὸ θηρίον τοῦ Βορρᾶ,
"Ολῶν τῶν κακῶν αἰτία,
Βονθείας δίδει χεῖρα
Εἰς θηρία ἀδελφά.

Καὶ οἱ τῶν Κρατῶν κρατοῦντες
Πρὸ τῶν εὐγενῶν λαῶν τῶν
"Εκρυψαν τὰ ἀληθῆ,
Καὶ τὴν συνδρομὴν παρέχουν
Εἰς τοὺς σαρκοφάγους ἀνκους
Ολεθρίαν ἀγενῆ.

"Άλλοι φεῦ τῆς δυστυχίας!
"Οχι τέκνα ιῆς μητρός των,
"Οχι πλέον ἀδελφοί,
Πλὴν γεννήματα ἔχιδνης,
Ἐρπετά ζοφώδη, ὄφεις
Ίοβόλοι, μοχθηροί—

Διχονοίας διασπείρουν,
Καὶ προδότιδα τὴν γλῶσσαν
"Ἐναντίον ἀδελφῶν
Ἐκ τοῦ στόματος ἔξαγον,
Καὶ χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα
Ἀντὶ γάλακτος ιόν!

Πολλοὺς ἔχει πειραχθῶντας
Τ' ὄρνεον τῆς Στυμφαλίδος!
"Ἔχει σιδηρᾶ πτερά!
Καὶ ἡ "Γέρα ή Λερναία
Τοῦ Τυφῶνος, τῆς Ἐχιδνῆς,
"Ἔχει κεφαλὰς ἐπτά!

Ποιος τοῦ ὀλέθρου Δαι, ων
Δύστηνος Μακεδονία,
Ποια Μοίρα στυγερά,
Εἰς τὰ σπλάγχνα σου εἰσδύει
Καὶ γαμψώνυχος σπαράσσει
Αἰμοδόρος τὰ πλευρά!

Πλὴν σὺ θάρσει! Μη πτοῆσαι!
Θάρσει ἐπὶ Κύριον σου,
Τῶν Πατέρων τὸν Θεόν!
Θάρσει ἐπὶ τὸν δεπτόν σου,
Τὸν γενναιόν σου Προστάτην,
Ἐπὶ τὸν Ἐλληνισμόν!

Θάρσει ὅταν τῶν Μαρτύρων
Τιμιώτατον τὸ αἷμα
Πᾶσαν χώραν πορφυροῖ!
Θάρσει ὅταν ἐν βασάνοις
Τελευτῶσιν οἱ νιοί σου
Ἐν τῇ Πίστει των πιστοῖ!